

(i) Printed Pages : 8

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

1	7	5	3	1
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	0	0	6
---	---	---	---

**B.A. / B.Sc. (General) 6th Semester
(2056)**

PHILOSOPHY (In all Mediums)

Paper : Western Epistemology & Metaphysics

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :- (1) Attempt five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit - i.e. Unit I to IV. All questions carry equal marks i.e. 18 marks each.

(2) For Private Candidates: The marks secured in theory paper will proportionately be increased to maximum marks of the paper in lieu of internal assessment.

(Compulsory Question)

1. Answer any 9 short answer type questions in about 25-30 words each (2 marks each) :

- (1) Define Philosophy.
- (2) What is Metaphysics?
- (3) What is Epistemology?
- (4) What is Materialism?

- (5) Define Dialectical Materialism.
- (6) State two forms of Idealism.
- (7) Define Knowledge.
- (8) State the correspondence theory of truth.
- (9) Write any 2 features of Rationalism.
- (10) Name the three Empiricist Philosophers.
- (11) What are primary and secondary qualities according to Locke?
- (12) How Universals are different from Particulars?
- (13) Define 'Being' according to Parmenides.
- (14) What is the notion of Substance according to Spinoza?
- (15) What is Existentialism? 9×2=18

UNIT-I

2. Discuss the main features of Western Epistemology and Metaphysics. 18
3. State the main principles of Materialism. Discuss the two forms of Materialism. 18

UNIT—II

4. Explain the main features of the nature of Knowledge. Elaborate on Knowing subject, Act of knowing and Object of knowledge. 18
5. Discuss the concept of Truth. State the various theories of Truth. 18

UNIT-III

6. Mention the various theories of Knowledge. Distinguish between Rationalism and Empiricism. 18
7. Discuss the main features of Transcendentalism of Kant. 18

UNIT-IV

8. State the theory of Universals and Particulars. Why does Plato consider that reality consists of Ideas? 18
9. Discuss the significance of the concept of Causality in understanding the nature of the world. Explain the notion of Causality as propounded by Hume. 18

(हिन्दी माध्यम)

- नोट :- (1) कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दें। प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है। प्रत्येक यूनिट अर्थात् यूनिट I से IV में से एक प्रश्न का उत्तर दें। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं, अर्थात् प्रत्येक प्रश्न 18 अंक का है।
- (2) निजी उम्मीदवारों के लिए आंतरिक मूल्यांकन के बदले सैद्धांतिक पेपर में प्राप्त अंकों को पेपर के अधिकतम अंकों तक आनुपातिक रूप से बढ़ाया जाएगा।

(अनिवार्य प्रश्न)

1. किन्हीं 9 लघु उत्तरीय प्रश्नों के उत्तर लगभग 25-30 शब्दों में दें। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं:
- (1) दर्शनशास्त्र को परिभाषित कीजिए।
- (2) तत्त्वमीमांसा क्या है?

- (3) ज्ञानमीमांसा क्या है?
- (4) भौतिकवाद क्या है?
- (5) द्वंद्वात्मक भौतिकवाद को परिभाषित कीजिए।
- (6) आदर्शवाद के दो स्वरूप बताइए।
- (7) ज्ञान को परिभाषित कीजिए।
- (8) सत्य के पत्राचार सिद्धांत को बताइए।
- (9) तर्कवाद की कोई 2 विशेषताएँ लिखिए।
- (10) तीन अनुभववादी दार्शनिकों के नाम बताइए।
- (11) लॉक के अनुसार प्राथमिक और द्वितीयक गुण क्या हैं?
- (12) विशिष्ट से सार्वभौमिक में अंतर कैसे है?
- (13) पारमेनिडेस के अनुसार 'अस्तित्व' को परिभाषित कीजिए।
- (14) स्पिनोजा के अनुसार पदार्थ की अवधारणा क्या है?
- (15) अस्तित्ववाद क्या है? 9×2=18

यूनिट-1

2. पश्चिमी ज्ञानमीमांसा और तत्त्वमीमांसा की मुख्य विशेषताओं पर चर्चा कीजिए। 18
3. भौतिकवाद के मुख्य सिद्धांतों को बताइए। भौतिकवाद के दो स्वरूपों पर चर्चा कीजिए। 18

यूनिट-II

4. ज्ञान की प्रकृति की मुख्य विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए। ज्ञान के विषय, ज्ञान की क्रिया और ज्ञान के उद्देश्य पर विस्तार से चर्चा कीजिए। 18
5. सत्य की अवधारणा पर चर्चा कीजिए। सत्य के विभिन्न सिद्धांतों को बताइए। 18

यूनिट-III

6. ज्ञान के विभिन्न सिद्धांतों का उल्लेख कीजिए। तर्कवाद और अनुभववाद में अंतर स्पष्ट कीजिए। 18
7. कांट के पारलौकिकतावाद की मुख्य विशेषताओं पर चर्चा कीजिए। 18

यूनिट-IV

8. सार्वभौमिक और विशिष्ट के सिद्धांत को बताइए। प्लेटो क्यों मानते हैं कि वास्तविकता विचारों से बनी है? 18
9. विश्व की प्रकृति को समझने में कार्य-कारणता की अवधारणा के महत्व पर चर्चा कीजिए। ह्यूम द्वारा प्रतिपादित कार्य-कारणता की अवधारणा की व्याख्या कीजिए। 18

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

- ਨੋਟ :-
- (1) ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ-ਭਾਵ ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਤੱਕ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅੰਕ ਹਨ, ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਦੇ 18 ਅੰਕ ਹਨ।
 - (2) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਥਿਊਰੀ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

1. ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੌਂ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ। ਹਰੇਕ ਦੇ 2 ਅੰਕ :
 - (1) ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
 - (2) ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਕੀ ਹੈ ?
 - (3) ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਕੀ ਹੈ ?
 - (4) ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਕੀ ਹੈ ?
 - (5) ਦਵੰਦਵਾਦੀ ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
 - (6) ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਦੱਸੋ।
 - (7) ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
 - (8) ਸੱਚ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੱਸੋ।
 - (9) ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ।

- (10) ਤਿੰਨ ਅਨੁਭਵਵਾਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- (11) ਲਾੱਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਗੁਣ ਕੀ ਹਨ ?
- (12) ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ?
- (13) ਪਾਰਮੇਨਾਈਡਜ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'Being' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (14) ਸਪਿਨੋਜ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕੀ ਹੈ ?
- (15) ਅਸਤਿਤਵਵਾਦ ਕੀ ਹੈ ? 9×2=18

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਪੱਛਮੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18
3. ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸੋ। ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ। 18
5. ਸੱਚ ਦੀ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਸੱਚ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਗਿਆਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ। ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਵਾਦ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ। 18
7. ਕਾਂਟ ਦੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। ਪਲੈਟੋ ਇਹ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ ? 18
9. ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ-ਕਾਰਣਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਹਿਊਮ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜ-ਕਾਰਣਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 18